

Opettajan opas

Sisältö

Tervetuloa Bumbáan!	2
Opetuspakettien sisällöt luokat 1.-9.	3
Saamelaiset ovat alkuperäiskansa	5
Tehtävien ratkaisut	9
Opettajan ohjeita	13
Linkkejä saamen kieliin ja saamelaiskulttuuriin	17
Saamen suvun laulu	21

Tervetuloa Bumbáan!

Bumbá on monipuolinen tietopaketti saamelaisista perusopetukseen. Sana bumbá tarkoittaa suomeksi arkkua tai kirstua, jossa säilytetään arvotavaroita.

Bumbáan kuuluu neljä erillistä opetuspakettia, jotka on suunniteltu täydentämään opetussuunnitelmaa luokka-asteen mukaan: Luomi (esiopetus ja 1.–2. luokat), Čáhppesmuorji (3.–4. luokat), Sarrit (5.–6. luokat) ja Jokŋa (7.–9. luokat). Paketit sisältävät perustietoa saamelaisista, saamen kielistä ja saamelaiskulttuurista, saamelaista musiikkia, kaunokirjallisuutta sekä tietokirjallisuutta. Lisäksi jokaisessa paketissa on valmiita tuntisuunnitelmia ja vinkkejä materiaalien käyttöön oppitunneilla.

Askartelun, tehtävien ja toiminnallisten harjoitusten kautta oppilaat pääsevät tutustumaan monipuolisesti saamen kieliin, saamelaisten elintapoihin ja historiaan sekä saamelaiseen nykykulttuuriin. Jollei tiedonjano vielä tällä tyydyty, paketista löytyvän linkkilistan avulla pääsette helposti oppimaan lisää saamelaisista ja saamen kielistä.

Paketit sopivat käytettäväksi monipuolisesti äidinkielen ja kirjallisuuden, historian ja yhteiskuntaopin tai elämänkatsomustiedon opetuksessa. Paketin ympärille voi toteuttaa monialaisen kokonaisuuden tai siitä voi valikoida sopivia sisältöjä oppiaineittain.

Pitäkää hauskaa! Suotâstâllos! Ââ'nned hää'sk! Suohtastallet!

Opetuspakettien sisällöt luokat 1.-9.

Bumbá - Saamelaiskulttuurin opetuspaketti Suomen peruskouluja varten.
Jokaiselle neljälle luokka-asteelle toimitetaan 6 samansisältöistä pakettia.

Jokainen paketti sisältää:

- Opettajan opas
- avaimenperä (punottu)
- kunkin luokka-asteen toimitetut sisällöt, painetut julkaisut, esitteitä
- Čáŋa gillii! 2. Saamelaisen kirjallisuuden historiikki -artikkeliteos (2015)

Teoslistat luokka-asteittain:

1.-2. luokat - LUOMI

- Saamelaiset Suomessa (Saamelaiskäräjien julkaisu)

Musiikkia:

- Ailigas-nieiddat: Heavdni, heavdni (1998)
- Ima mánážat (pohjoissaame) (2015)

Kaunokirjallisuutta:

- Sanna Pelliccioni. Onni-pojan talviseikkailu (2018)

Tietokirjallisuutta:

- Inkeri West. Vasan kevät (2009)
- Oahpa sániid. Kuvasanakirja pohjoissaame-suomi (2014)
- Čáŋa gillii! 2. Saamelaisen kirjallisuuden historiikki (2015) (Opettajalle)

3.-4. luokat - ČÁHPPESMUORJI

- Saamelaiset Suomessa (Saamelaiskäräjien julkaisu)

Musiikkia:

- Ailigas-nieiddat: Heavdni, heavdni (1998)
- Ima da Tiina päärna (2017)

Kaunokirjallisuutta:

- Kirste Palto. Tiuku (suomentaja Irene Piippola) (2015)
- Kirste Palto. Valkoinen kivi (suomentaja Irene Piippola) (2015)

Tietokirjallisuutta:

- Tuõddri pee´rel -lehti. Kolttakulttuurisäätiö
- Mattu saa´nid. Kuvasanakirja koltansaame-suomi (2017)
- Čáŋa gillii! 2. Saamelaisen kirjallisuuden historiikki (2015) (Opettajalle)

5.-6. luokat - SARRIT

- Saamelaiset Suomessa (Saamelaiskäräjien julkaisu)

Musiikkia:

- Ima já Heli párnááh (2017)
- Solju: Ođđa áigodat (2018)

Kaunokirjallisuutta:

- Niilo Aikio. Niga 1. Novellikokoelma (2015)
- Harald Gaski. Seitsemän veden joiku (suomentaja Irene Piippola) (2009)

Tietokirjallisuus:

Minun Sápmi 2030. Nuorten tulevaisuuskirjoituskilpailu (2010)

Oopâ saaniid. Kuvasanakirja inarinsaame-suomi (2015)

Čáŋa gillii! 2. Saamelaisen kirjallisuuden historiikki (2015) (Opettajalle)

7.-9. luokat - JOKŊA

- Saamelaiset Suomessa (Saamelaiskäräjien julkaisu)

Musiikkia:

- Sofia Jannok: Orda (2016)
- Ailu Valle: 7 (2015)

Kaunokirjallisuutta:

Ann-Helen Laestadius. Terkkuja Sopperosta (suomentaja Kaija Anttonen) (2017)

Valikoima suomennettuja novelleja eri kokoelmista:

- Niilo Aikio: Kaksipäinen hirviö kokoelmasta Niga 2 (2018)
- Niilo Aikio: Tumma mies kokoelmasta Niga 2 (2018)
- Kirste Palto: En halua menettää sinua kokoelmasta Rakastaa, ei rakasta (2010)
- Siiri Magga-Miettunen: Mussolini ja Haile Selassie kokoelmasta • Haile Selassie ja Lassuulan Niila (2010)
- Rauna Paadar-Leivo: Kummitusniemi kokoelmasta Naurava kummitus (2006)

Tietokirjallisuutta:

- Š. Nuoraidmagasiidna (nuortenlehti)
- To be young. Between café visits and traditional knowledge (2011)
- Saamelaista nykytaidetta (2014)
- Čáŋa gillii! 2. Saamelaisen kirjallisuuden historiikki (2015)

Elokuva:

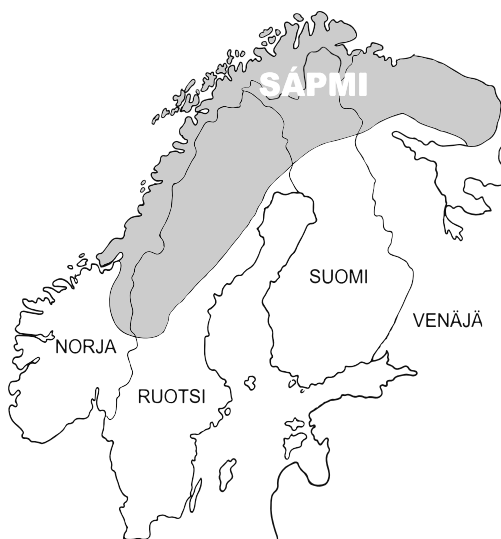
- Saamelaisveri DVD (2018) (kesto 1 h 47 min) (Koulun lupakäytäntöjen mukaan)

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa

Alkuperäiskansa on sellainen kansa, joka on asunut tietyllä alueella ennen valtioiden perustamista ja sen aikana. Alkuperäiskansalla on selkeästi oma kulttuuri, mutta heillä ei ole omaa valtiota. Saamelaiset ovat ainoa alkuperäiskansa Euroopan unionin alueella.

KULTTUURI TARKOITTAI KAIKKIA ARKISIA ELÄMÄNTAPOJA JA ARVOJA, JOTKA OPIMME YMPÄRISTÖSTÄMME. KULTTUURIIN KUULUU ESIMERKIKSI USKONTO, ELINKEINOT, RUOKA JA PUKEUTUMINEN.

Saamelaisia asuu Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän alueilla. Heidän perinteinen kotiseutualueensa on nimeltään Sápmi eli Saamenmaa. Saamelaisia on yhteensä noin 100 000, joista Suomessa asuu noin 10 000. Saamelaisilla on oma lippu ja kansallislaulu, Saamen suvun laulu, jonka on kirjoittanut runoilija Isak Saba. Saamelaisten kansallispäivää vietetään 6. helmikuuta. Se on yleinen liputuspäivä.

Saamenpuku kertoo paljon

Saamelaisten perinteisiä elinkeinoja ovat poronhoito, kalastus ja metsästys. Perinteiset elinkeinot ovat saamelaisille yhä tärkeitä, vaikka suurin osa saamelaisista työskentelee nykyisin uuden-aikaisissa ammateissa. Suurin osa saamelaisista asuu nykyään Saamenmaan ulkopuolella: esimerkiksi Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä asuu paljon saamelaisia. Sanotaankin, että Helsinki on Suomen suurin saamelaiskylä.

Yksi näkyvimmistä saamelaisuuden merkeistä on saamenpuku, pohjois-saameksi gákti, inarinsaameksi mááccuh ja koltansaameksi määccaġ. Puku tehdään jokaiselle käyttäjälle henkilökohtaisesti ja sen koristelut kertovat esimerkiksi, mistä käyttäjä on kotoisin, mihin sukuun tämä kuuluu ja onko tämä naimisissa vai ei.

*Saamenpukuja
saamelaisnuorten
taidetapahtumassa 2018.
Kuva: Saamelaiskäräjät.*

Saamenpuku on osa saamelaisten elävää kansanperinnettä, ja yleensä ulkopuolisten ei sovi valmistaa tai käyttää sitä. Joskus kaupoissa myydään esimerkiksi matkailijoille halpoja saamenpuvun jäljitelmiä. Niiden näkeminen tuntuu saamelaisista pahalta, koska saamenpuku on todella henkilökohtainen ja tärkeä vaate.

*Sámi Duodji -merkistä
tunnistaa aidon
saamenkäsityön.
Kuva: Saamelaiskäräjät.*

Saamen kielet ovat suomen sukukieliä

Saamelaiset puhuvat nykyisin yhdeksää eri saamen kieltä. Kielet ovat keskenään niin erilaisia, että puhujat eivät välttämättä ymmärrä toisiaan. Lisäksi saamelaiset osaavat melkein aina puhua kotimaansa valtakieltä: norjaa, ruotsia, suomea tai venäjää.

ARVAATKO, MITÄ INARINSAAMEN SANAT TÄLVI JA KEESI TARKOITTAVAT? MIKÄ ELÄIN MAHTAA OLLA IILVÂS? JOS ET KEKSI, ETSI SANAT SANAKIRJASTA.

Saamen kieltä on aikoinaan väheksytty ja sen käyttö on jopa kielletty. Siksi monet saamelaiset ovat menettäneet saamen kielen. Nykyisin kaikki saamen kielet ovat uhanalaisia kieliä. Se tarkoittaa, että lapset eivät välttämättä opi kieltä vanhemmiltaan ja kielen puhujamäärät vähenevät.

Saamen kielistä suurin on pohjoissaame. Sillä on noin 20 000 puhujaa. Suomessa puhutaan myös kahta muuta saamen kieltä, inarinsaamea ja koltansaamea, joita kumpaakin puhuu noin 300 ihmistä. Saamen kielten tilannetta yritetään parantaa opettamalla niitä lapsille kielipesissä.

**SUOMEN KIELTÄ PUHUU NOIN
4 900 000 IHMISTÄ.**

Kuten viro ja unkari, saamen kielet ovat suomen sukukieliä. Saame ja suomi ovat siis tuhansia vuosia sitten olleet sama kieli. Ne ovat kuitenkin niin etäistä sukua, että suomenkielinen ei saamea juuri ymmärrä. Suomessa ja saamessa on paljon sanoja, jotka muistuttavat toisiaan.

Saamen kieliin on lainattu paljon sanastoa suomesta, mutta myös suomen kielessä on sanoja, joilla on saamelainen alkuperä. Esimerkiksi suomen sanojen mursu ja norsu taustalla on saamen morša, joka tarkoittaa mursua.

Vertaa sanoja eri saamen kielillä. Mitä huomaat?

suomi	pohjoissaame	inarinsaame	koltansaame
kala	guolli	kyeli	kue'l
äiti	eadni	enni	jeä'n'n
poro	boazu	puásui	puäžž
kissa	bussá	kissá	kaass
lumi	muohta	muotâ	muõtt

Koltasaamelaiset ja inarinsaamelaiset ovat saamelaiskulttuurin vähemmistöjä

Inarinsaamelaiset asuvat Inarijärven ympäristössä. Heillä on oma kieli, perinteinen vaatetus ja musiikkiperinne, livđe. Inarinsaamelaiset ovat perinteisesti olleet kalastajia ja heillä on toisista saamelaisryhmistä poiketen ollut vain vähän poroja. Inarinsaame on oma kielensä, eivätkä sen puhujat välttämättä ymmärrä koltan- tai pohjoissaamea. Inarinsaame ehti hävitä melkein kokonaan, ennen kuin sitä alettiin elvyttää 1980-luvulla.

Koltasaamelaiset ovat asuneet Suomen, Norjan ja Venäjän raja-alueella. Valtioiden rajakiistat ovat vaikuttaneet paljon kolttien elämään. Sotien jälkeen Suomen koltasaamelaiset asutettiin uudelleen Inarijärven ympäristöön. Asuttaminen oli koltille iso muutos ja sen vaikutukset näkyvät vielä tänäkin päivänä.

TUTKI TUÕDDRI PEE'REL -LEHDESTÄ KUVIA KOLTASAAMELAISISTA PUVUISTA!

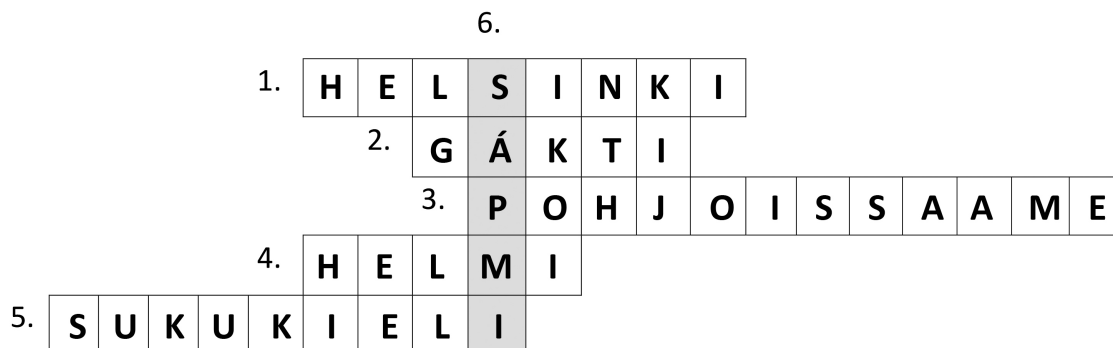
Koltasaamelaisessa kulttuurissa näkyy vahvasti ortodoksinen uskonto. Koltilla on myös omanlaisensa käsityöperinne, johon kuuluvat helmi- ja juurityöt. Kolttanaisen puku on erilainen kuin muut saamelaispuvut ja muistuttaa karjalaisen naisen kansallispukua.

Tehtävien ratkaisut

1. Opettele tervehtimään, kysymään nimeä ja kertomaan oma nimesi koltansaameksi. Sanosesaameksi.yle.fi -sivustolta voit kuunnella, miten sanat lausutaan.

2. Ristikko

1. Suomen suurin saamelaiskylä
2. Saamenpuvun pohjoissaamenkielinen nimitys
3. Saamen kieli, jolla on eniten puhujia
4. Kolttsaamelaisten käsityömateriaali
5. Suomen kieli on saamen _____.
6. Saamenmaa pohjoissaameksi

3. Samaa tarkoittavat sanat

a) Yhdistä samaa tarkoittavat sanat oikeaan kuvaan.

b) Merkitse eri väreillä **pohjoissaamen**, **inarin** ja **koltansaamen** sanat. Millaisista asioista voit päätellä, mihin kieleen sana kuuluu?

bussá

guolli

boazu

kissá

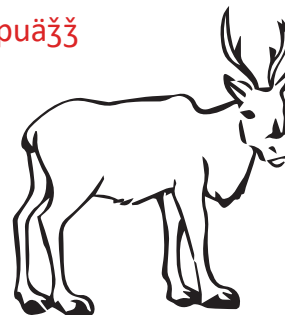
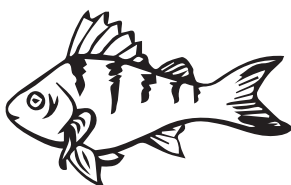
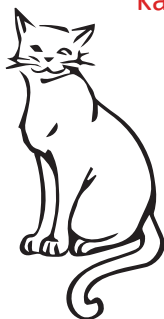
kyeli

puásui

kaass

kue'll

puäžž

Koltanaisten päähineitä on kolme erilaista. Neidonlakkia sai ennen käyttää rippikouluiästä alkaen, mutta nykyään sen käyttö aloitetaan jo aikaisemmin. Naimisiin mennessään nainen saa korkean vaimonlakin. Leskeksi jäätyään hän voi halutessaan pukea lesken päähineen.

Kaikki päähineet on koristeltu taidokkailla helmikirjailuilla ja niiden kanssa käytetään yleensä huivia.

4. Suunnittele ja piirrä helmikirjailut E'llin ja Evvanin lakkeihin. Tutki mallikuvia Tuõddri pee'rel -lehestä ja verkosta. Väritä lopuksi kuvat.

5. Askartele kolttahelmityö hama-helmistä

Kolttasaamelaisten käsityöperinteeseen kuuluvat hienot helmikirjailut. Niillä koristellaan päähineet, vyöt ja monenlaiset käyttöesineet. Perinteisesti helmityöissä on käytetty valkoista, sinistä ja keltaista, mutta nykyään käytetään muitakin värejä. Suunnittele oma helmikuvio HAMA-helmistä!

Tarvikkeet:

Valkoisia, punaisia, keltaisia ja sinisiä HAMA-helmiä

Piikkialustoja helmien latomiseen

Leivinpaperia

Silitysrauta

Valmistelut:

Etsikää internetistä kuvia kolttakäsityöistä hakusanoilla kolttakäsityö tai helmityö.

Työvaiheet:

1. Suunnittele löytämiesi kuvien pohjalta oma helmikuvio ja kokoa se piikkialustalle HAMA-helmistä.
2. Lämmitä silitysrauta asetuksella 2/villa. Aseta ladottujen helmien päälle leivinpaperi.
3. Silitä helmet kiinni toisiinsa leivinpaperin läpi. Silitä pyörivin liikkein, kunnes helmet ovat vähän sulaneet kiinni toisiinsa.
4. Anna kuvion jäähtyä ennen kuin irrotat sen alustasta.
5. Jos haluat, voit silittää kuvion vielä toiselta puolelta ilman alustaa. Näin työstä tulee tukevampi.
6. Valmiit työt voitte ripustaa esimerkiksi vanhaan vaateripustimeen ja sommitella niistä hienon mobilen luokan seinälle!

Alkuperäinen ohje: AMKP /Kuati.fi

Opettajan ohjeita

1. oppitunti

Johdanto

- Kuunnelkaa Ima da Tiina päärna -levyltä Beâddaa lij pue'rr ja vastaavasti Ima já Heli párnááh -levyltä Ubâ uáli pyeri (eli sama kappale kahdella saamen kielellä). Huomaatteko eroja/samankaltaisuuksia? Todetaan, että saamen kieliä on useita. Opitaan, että sukukielet ovat sellaisia kieliä, jotka ovat kehittyneet yhteisestä kantakielestä.
- Millaisia asioita tiedätte ennestään saamelaisista? Oletteko kuulleet/nähneet jossain jotakin saamen kieltä? Voidaan koota ennakkotietoa taululle tai miellekarttaan.

Perustieto

- Käydään perustietomonisteen sisältö ja tehdään tehtävät.
- Perustietomonisteen sisältöä voi myös jakaa oppiaineen mukaan; esimerkiksi kielisukulaisuuteen liittyvät asiat sopivat hyvin äidinkielen tunnille.

Lopuksi

- Opetellaan laulamaan Heavdni, heavdni (Hämähämähäkki) -kappaleesta ensimmäinen säkeistö pohjoissaameksi.

Heav-dni heav-dni heav-dni

fier-bmái gavg-cá-dii

bo-đii ar-vi, ráš-šu

hevn-niin fiev-rá-sii

beaiv-vaš iđ-ii, arv-vi goik-kes-tii

heav-dni heav-dni heav-dni

de fas gavg-cá-dii

2. oppitunti

Kolttasaamelaiset ja koltan kieli

- Voidaan katsoa Oktavuohta.com-sivustolta *Viimeinen hetki* -video. Mitä tarkoittaa, kun kieli on uhanalainen? Samasta osoitteesta löytyy video kolt-tapäähineistä.
- Opetellaan tervehtimään ja kysymään nimeä koltaksi. Fraasien ääntämisen voi tarkistaa Sano se saameksi -sivuston fraasisanakirjasta. Fraaseja voi harjoitella toiminnallisesti esim seuraavilla harjoituksilla.

Nimi + liike

- Oppilaat seisovat ringissä. Yksi aloittaa sanomalla oman nimensä koltaksi ja tekemällä sen jälkeen jonkin liikkeen, esimerkiksi "Muu nõmm lij Heikki" ja kädet ylös. Tämän jälkeen muut tervehtivät "Tiõrv Heikki!" ja toistavat liikkeen. Jatketaan, kunnes kaikkien nimet ja liikkeet on käyty läpi.

Nimet jonossa

- Oppilaat seisovat ringissä. Yksi ottaa kaveriin katsekontaktin ja kysyy "Mii tuu nõmm lij?" Toinen vastaa omalla nimellään. Kysyjä siirtyy vastaajan taakse ja pistää kädet tämän selälle. Jonon ensimmäinen puolestaan ottaa katsekontaktin johonkin, ja jono siirtyy tämän selän taakse. Jatketaan, kunnes kaikki oppilaat ovat yhdessä jonossa.

Askartelu

- Tehdään HAMA-helmistä kolttasaamelaisten helmikäsityöstä inspiroituja kuvioita.
- Johdantona voi tutkia helmitöiden kuvia netistä sekä Tuõddri pee´rel-lehdestä. Millaisissa esineissä helmikirjailuja käytetään? Mitä värejä ja muotoja löydätte?

- Lisäksi voi katsoa kuati.fi-sivustolta videon helmityön teosta (Pe'ssertuejj): <http://www.kuati.fi/fi/elinkeinot.php> > Käsityö > Pehmeät materiaalit > Pe'ssertuejj
- Helmityön sijaan voi punoa heijastimeen nyörin eli rahnikon. Työhön löytyy ohjevideo YouTubesta *Erään kolttanaisen käsityöpäiväkirja* -kanavalta. (Viitattu 2.7.2018.)

Muuta puuhaa

Sukukieli

- Kuunnelkaa musiikkia paketissa olevilta levyiltä ja yrittäkää arvata, mistä kielestä on kyse. Millaisista asioista voi päätellä, mikä kieli on kyseessä?
- Etsikää sanakirjoista tuttuja sanoja eri saamenkielillä. Hyödyntäkää paketissa olevaa sanakirjaa ja verkkosanakirjoja osoitteessa

<http://dicts.uit.no/index.fin.html> ja sanosesaameksi.yle.fi

Löydätkö esimerkiksi värit ja numerot? Tehkää oma pieni monikielinen sanakirja.

- Jos haluatte, voitte ottaa mukaan muita uralilaisen kielikunnan kieliä kuten viroa ja unkaria. Löydätkö samankaltaisia sanoja? Yrittäkää löytää sanakirjoista sellaisia sanat kuin käsi, veri, elää, mennä. Nämä ovat monelle uralilaiselle kielelle yhteisiä sanoja. Keksittekö yhteyden sanojen välillä?

Saamenpuku

- [Kuati.fi](http://www.kuati.fi) -sivustolta voi ladata värityskuvat Suomen alueen saamenpuvuista. Valitkaa kiinnostava puvun malli ja tutustukaa siihen osoitteessa samiduodji.com. Värittäkää puvut ja kirjoittakaa niihin, minkä alueen puku on kyseessä. Puvun osat voi myös nimetä. Apua siihen löytyy esimerkiksi osoitteesta <http://www.craftmuseum.fi/poro/lastenporo/pukeutuminen/saamenpuvusta.html>
- Puvut voi sijoittaa kartalle ja koota julisteeksi luokan seinälle.

Kirjallisuutta

Tehtäviä Kirste Palton Tiuku-teokseen

- Miettikää teoksen yhteydessä alkuperäiskansan käsitettä. Miksi saamelaiset tuntevat yhteenkuuluvuutta esimerkiksi intiaanien kanssa? Löydätekö muuta tietoa alkuperäiskansoista?
- Kirjoittakaa Mihkun kirje Maaretille Amerikkaan. Mihkku voi kertoa kirjeessä, millaista on elää saamelaisena Suomessa. Osalle porukasta voi antaa tehtäväksi vastata Maaretina Mihkun kirjeeseen.
- Kenelle itse lähettäisit terveisiä tiu'ulla? Miksi juuri hänelle? Piirtäkää aiheesta sarjakuva/kuvakertomus.

Tehtäviä Kirste Palton Valkea kivi -teokseen

- Tutustukaa saamelaiseen kansanperinteeseen ja taruolentoihin saamelais-museo Siidan lastensivuilla www.samimuseum.fi/maahisweb/ Tehkää esittelyjä satuolentoista.
- Tehkää kartta kirjan tapahtumapaikoista.
- Valitkaa jokin kirjan tapahtumapaikoista. Miettikää, miltä siellä näyttää, kuulostaa, tuoksuu ja tuntuu. Voitte tehdä myös äänimaiseman pienessä ryhmässä: pankaa silmät kiinni ja alkakaa tuottaa ääniä, joita kuvittelette paikassa kuuluvan. Äänimaiseman voi nauhoittaa ja soittaa koko luokalle.
- Kirjassa Elle on pian menossa kouluun ja haluaa oppia siellä saamen kieltä. Kirjoita kirjaan jatkoa. Miltä Ellen elämä näyttää sen perusteella, mitä olet saamelaisista oppinut? Voit myös suunnitella jatko-osalle kannen tai muokata sellaisen kuvankäsittelyohjelmalla Valkean kiven kannesta.
- Tutustukaa *Tuõddri pee'rel* -lehdessä Markus Porsangerin kirjoittamaan juttuun poroerotuksesta ja/tai ohjeistukseen kenkäheinän keräämisestä. Mikä omassa kulttuurissanne olisi sellainen perinne tai askare, josta voisi kertoa toisen kulttuurin edustajalle samaan tapaan? Kirjoittakaa aiheesta lehtijuttu tai tehkää kuvallinen ohjeistus.
- Pohtikaa kolttsaamelaisia sanontoja ja enteitä. Ovatko ne samanlaisia tai erilaisia kuin suomalaisten vastaavat?

Linkkejä saamen kieliiin ja saamelaiskulttuuriin

Anaraš – Inarinsaamelaiset

<http://www.samimuseum.fi/anaras/>

Saamelaismuseum Siidan tietosivusto inarinsaamelaisista. Tietoa inarinsaamelaisen historiasta, elinkeinoista, kulttuurista ja kielestä. *Sopii parhaiten 7.–9. luokille, varauksella myös nuoremmille.*

Faktalávvu

<https://faktalavvu.net/>

Sivustolla on ajankohtaisia kirjoituksia saamelaisista ja saamelaisuudesta suomeksi ja saameksi.

Sopii 7.–9. luokille käytettäväksi esimerkiksi yhteiskuntaopin tunneilla.

Gea 1, digitaalinen oppimateriaali

<http://iioppi.fi/Saame/Gea/1/>

Pohjoissaamen digitaalinen alkeisoppimateriaali 1. luokille. Sivuston avulla voi opiskella aakkosia ja sanastoa, ja sieltä löytyy myös lauluja ja harjoitustehtäviä. *Sopii 1.–2. luokille kieleen tutustumiseen.*

Goranus

<http://www.goranus.com/>

Goranus-kustantamon sivuilta löytyy tietoa saamelaisen mytologian hahmoista. Saatavilla myös (englanninkielisenä) mobiilisovelluksena. *Soveltuu 5.–6. luokille ja sitä vanhemmille.*

Kirjasampo, kaunokirjallisuusportaali

<https://www.kirjasampo.fi/fi/node/4256>

Sivulta löytyy teemaesittely saamelaisesta kirjallisuudesta Suomessa sekä teoslista saamelaisesta kaunokirjallisuudesta suomen kielellä. *Listan teokset lähinnä 7.–9. luokille.*

Kuati.fi

<http://www.kuati.fi/fi/index.php>

Saamelaiskäräjien ylläpitämä varhaiskasvatuksen materiaalipankki, josta löytyy videoita, valokuvia, askarteluohjeita, värityskuvia ynnä muuta saamelaiskulttuuriin liittyvää saamen ja suomen kielillä. *Sopii 1.–2. luokille ja soveltaen muillekin alakoulun luokille.*

Oktavuohta

<https://www.oktavuohta.com/>

Saamelaiskäräjien verkkolehti, josta löytyy laajasti tietoa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista, artikkeleita, kuvia ja videoita. Nuoremmille sivustolta löytyy videosisältöjä, esimerkiksi opetusvideot suomessa puhuttavien saamen kielten aakkosista. *Artikkelit soveltuvat 3.–4. luokille ja sitä vanhemmille.*

Saamelaiskäräjien oppimateriaalitoimisto

<https://www.samediggi.fi/toiminta/koulutus-ja-oppimateriaali/>

Sivulta löytyy kattava listaus Suomessa julkaistuista oppimateriaaleista inarinsaamen, pohjoissaamen ja koltansaamen kielillä ja kieliin. Lisäksi linkkilista verkosta löytyvistä oppimateriaaleista ja sanakirjoista. *Kaikille luokka-asteille.*

Saamelaiskäräjät

<https://www.samediggi.fi/>

Suomen saamelaisten korkeimman poliittisen elimen, saamelaiskäräjien virallinen verkkosivusto. Sivustolta löytyy tietoa käräjien toiminnasta ja saamelaisista yleensä, ajankohtaisia uutisia sekä oppimateriaaleja.

Soveltuu 7.–9. luokille.

Sámi Duodji

<https://www.samiduodji.com/>

Saamelaisten käsityöntekijöiden yhdistyksen sivusto, jolta löytyy tietoa saamenpuvusta ja sen käytöstä. *Soveltuu 3.–4. luokille ja sitä vanhemmille.*

Sano se saameksi

<http://sanosesaameksi.yle.fi/>

Sivustolta löytyy fraasisanakirjat pohjois-, inarin- ja koltansaameksi, tietopaketteja saamen kielestä ja kulttuurista sekä lyhytdokumentteja erityisesti saamen kieliin keskittyen. Yläkouluun ja lukioon löytyy myös valmiita tunti-suunnitelmia. *Fraasisanakirjaa voivat hyödyntää kaikki luokka-asteet.*

Sogsakk, Saamelaisalueen koulutuskeskus

<http://www.sogsakk.fi/fi>

Saamelaisalueen koulutuskeskus on toisen asteen oppilaitos Inarissa. Se tarjoaa saamen kielten ja kulttuurin, saamenkäsityön ja poronhoidon koulutusohjelmia, mutta myös matkailu- ja palvelualojen opintoja. Arvostetussa virtuaalikoulussa voi opiskella esimerkiksi saamen kieliä.

Staalon ja maahisten maa

<http://www.samimuseum.fi/maahisweb/>

Saamelaismuseum Siidan lastensivusto, jolta löytyy tietoa saamelaisten taruhahmoista sekä askartelu-, ruoka- ja leikkiohjeita. Sukukansojen ystävät ry:n julkaisu. *Soveltuu alakouluun.*

Saamelaiset Suomessa

http://sukukansat.mafun.org/Saamelaiset_Suomessa_web.pdf

Ajankohtaisia kirjoituksia saamelaisten elämästä Suomessa. Kannattaa tutustua erityisesti kaupunkisaamelaisen Joni Saijetsin ja mediapersoona Suvi Westin haastatteluihin. *7.–9. luokille.*

Sää'mjie'llem – Kolttaelämää

<http://www.samimuseum.fi/saamjiellem/>

Saamelaismuseum Siidan tietosivusto kolttaamelaisista. Runsas tietopaketti kolttaamelaisen elämästä, historiasta, kielestä ja perinteistä. *Sopii parhaiten 7.–9. luokille, varauksella myös nuoremmille.*

Suomen saamelainen erikoiskirjasto

<https://lapinkirjasto.finna.fi/Content/saame>

Saamelaisessa erikoiskirjastossa on kattava kokoelma saamenkielistä ja saamelaisaiheista kirjallisuutta. Kokoelmaan hankitaan kaikki Suomen saamelaisien tekemät ja heitä käsittelevät julkaisut. Aineistoja voi hakea Lapin kirjastojen Finnan aineistohauilla. Verkkosivuilta löytyy lisäksi kirjallisuuslistoja saamelaisaiheista.

Unna Junná, saamenkielinen lastenohjelma

<https://areena.yle.fi/1-3430621>

Ylen tuottama saamenkielinen lastenohjelma, jossa pieniä tarinoita, animaatioita ja muuta kolmella saamen kielellä. Tekstitetty suomeksi. *Soveltuu parhaiten 1.–2. luokille.*

Virtuálafierbmi

<http://www.virtuálafierbmi.fi>

Sivustolta löytyvät kirjastojen saamelaisaiheiset sisällöt *kaikille luokka-asteille.*

YK-liiton materiaalipaketti alkuperäiskansoista

<http://www.ykliitto.fi/yk70v/kulttuurinen/alkuperaiskansat>

Tietoa alkuperäiskansan määritelmästä sekä alkuperäiskansojen oikeuksista. *7.–9. luokat.*

Sanakirjoja

[Sanakirja.fi](#) (pohjoissaame)

[Sanit.oahpa.no](#) (pohjoissaame)

<http://dicts.uit.no/smndicts.fin.html> (inarinsaame)

<http://dicts.uit.no/smsdicts.fin.html> (koltansaame)

Sámi soga lávlla

(Isak Saba 1906)

*Guhkkin davvin Dávvgáid vuolde
sabmá suolggai Sámieanan.
Duottar leabbá duoddar duohkin,
jávri seabbá jávrra lahka.
čohkat čilggin, čorut čearuin
allanaddet almmi vuostái.
Šávvet jogat, šuvvet vuovddit,
cáhket ceakko stállenjárggat
máraideaddji mearaide.*

*Dálvit dáppe buolašbiekkat,
muhtaborggat meariheamit.
Sámisohka sieluin mielain
eahccá datte eatnamiiddis:
Mátkálažžii mánuheabit,
giđđudeaddji guovssahasat, -
ruoškka, ruovggas rođuin gullo,
juhca jávrriin, jalgadasain,
geresskálla máđiid miel.*

*Ja go geassebeaivváš gollut
mehciid, mearaid, mearragáttiid,
golli siste guollebivdit
suilot mearain, suilot jávrriin.
Gollin čuvget čáhcelottit,
silban šovvot sámieanut,
šelgot čuoimmit, šleđgot áirrut,
luitet olbmát lávllodemiin
geavgnjáid, guoikkaid, goatniliid.*

Saamen suvun laulu

(Suomentaja Otto Manninen)

*Kaukaa alta seitsentähden
Lapin kulma kuumottavi
aava Turjan tunturisto
järvi järven tuolla puolen,
valtahiset harjat, huiput
kohoo kohti ilman kantta,
joet joikaa, korvet kaikaa,
niemet pystyt, rautarinnat,
työntyy tyrskymerta päin.*

*Tuimat tääl' on talven viimat,
tuulet, tuiskut määrättömät,
Saamen suku sieluin, mielin
silti rakastavi maitaan;
kulkijalle kuudan hohtaa,
roihuavat pohjanpalot,
poro pärskyy koivikossa,
melu täyttää järvet, jängät
pulkankolke talvitiet.*

*Taas kun kesäpäivän kehrä
kultaa metsät, meret, rannat,
kalamiehet meren, järven
kultakimalteessa keinuu,
kultasotkat soutaa, soilu
hopeoina Lapin virrat,
välkkyy airo, vilkkuu sauvoin,
miehet laskee lauleskellen
kosket, könkää, suvannot.*

